

Suzana ČEPEK

Križevački knjižnični biser

U sklopu iznimno vrijednoga kompleksa križevačke grkokatoličke biskupije koja osim katedrale Presvetoga Trojstva obuhvaća i biskupsku rezidenciju - mjesto dugogodišnjeg obitavanja križevačkih biskupa - uz sobe u kojima su biskupi živjeli, zatim njihovu svečanu konzisterijalnu dvoranu, muzej s liturgijskim posudom, odjećom i slikama, te biskupijski arhiv, nalazi se i zasigurno najvredniji biser križevačke biskupske rezidencije - bogata biskupijska knjižnica.

Knjižnica je do prije nekoliko godina bila tek usputna stanica na putu razgledavanja rezidencije, putu na koji se rijetko odlučivao prosječan građanin Križevaca, što zbog nezainteresiranosti, a što, još više, zbog neznanja koje još uvijek uvelike vlada našim gradom glede vlastitoga kulturnoga bogatstva. Vrijednosti biskupije naglašavali su tek rijetki pojedinci, a na ozbiljnije istraživanje upravo biskupijske knjižnice, nitko se nije odvaživao.

Stanje je donekle promijenjeno 1996. godine kada se na okruglom stolu posvećenom križevačkom biskupu dr. Janku Šimraku, inače jednom od grkokatoličkih biskupa značajnih za katoličku crkvu u Hrvatskoj uopće, prvi puta javno progovorilo upravo o knjižnici. Na opće iznenađenje publike, skrenuta je bila pažnja na to da se svega nekoliko stotina metara dalje od gradske vijećnice u kojoj je skup bio održan, nalazi knjižna baština velike vrijednosti, kulturni spomenik čiji se značaj može mjeriti u omjerima svjetske baštine. Naime, upravo stare knjižnice koje čuvaju rijetku ili jedinstvenu građu, svjedoke povijesti čitave ljudske civilizacije, spadaju u najvrednije pokretne kulturne spomenike svijeta. Zato su i gradovi koji imaju priliku takvu građu čuvati u svojoj sredini već samom tom činjenicom počašćeni.

Našem je gradu čuvanje ovoga bisera povjereno zahvaljujući spletu okolnosti koje su prije dvjestotinjak godina dovele grkokatoličku biskupiju u križevački gornji grad, u crkveni kompleks koji je nekada pripadao braći augustincima, a potom franjevcima, izgnanih pogubnom odredbom austrijskoga cara Josipa II. krajem 18. stoljeća. Od toga vremena do danas grkokatolički biskupi stoluju u Križevcima, iako danas nažalost samo formalno jer su se iz praktičnih razloga preselili u Zagreb.

Knjižnica se, kao i sve ostalo biskupijsko blago, na sreću nije povela za biskupima - ostala je u Križevcima. Iako je pala u zaborav, sama nije zaboravila put koji je prošla da bi se konačno udomačila upravo kod nas. Jer naravno da je postojala i prije nego što je ovdje doseljena - stvarali su je grkokatolički biskupi i zasigurno je selili od mjesta do mjesta u kojem su stolovali. Povežemo li tako povijest grkokatolika u Hrvatskoj s knjižnicom, ona se vjerojatno premještala iz Marče (prvoga središta grkokatoličke biskupije na hrvatskom području, od osnutka biskupije 1611. godine) u Pribić, Gornji Tkalec te naposljetku u Križevce. Ni u samoj križevačkoj rezidenciji nije prolazila bez seljenja, posebno u zadnjih pedesetak godina otkada se o njoj nije vodila gotovo nikakva briga, osim što je se nastojalo sačuvati iza ključa (današnja joj je čuvarica s. Olga Vančik, jedna od sestara bazilijanki kojima je nakon odlaska biskupa povjereno čuvanje katedrale i rezidencije).

Knjižnica se danas većim svojim dijelom nalazi u prostoriji koju je za nju dao urediti biskup Janko Šimrak, ujedno i zadnji biskup koji se o njoj stručno brinuo. Većina knjiga jest poredana po policama i laičkim okom gledana sasvim "pristojno" izgleda, no to je samo privid jer su knjige radi nekoliko preseljenja laički i slagane, tj. bez reda koji bi među njima omogućio sustavno snalaženje. Zato nam za sada, dok se knjižnica ne uredi, red knjiga na policama zapravo vrlo malo govori o njihovoj vrijednosti.

No, na sreću, s obzirom da se u prošlim vremenima knjižnici ozbiljnije pristupalo, postoje izvori na osnovu kojih donekle možemo odčitati vrijednost knjižnice. Glavni izvor podataka nam je knjižnični katalog koji, istina, postoji, ali je u odnosu na današnje bibliotekarske norme vrlo površno napravljen, s nedovoljno podataka za opis rijetke građe. Nedavno je u biskupijskome arhivu pronađena i inventarna knjiga. Ona nam, osim popisa radenog 80-tih godina 19. stoljeća, donosi jedan zanimljiv zapis - izvješće vjerojatno posljednjeg "profesionalnog" knjižničara ove knjižnice, osobe koja je u svoje vrijeme, početkom našeg stoljeća, od tadašnjega biskupa Njaradija bila imenovana da se u biskupiji brine isključivo o knjižnici. Taj nam

“diecezanski bibliotekar”, kako se potpisao na kraju svoga izvješća, prečasní Nikola Badovinac, govori o uređenju koje je bilo započeto 1914. godine te spominje još nekoliko zapisa koji se tiču knjižnice. Iz vremena biskupa Šimraka (40-te godine našega stoljeća) postoji još zapis o uređenju prostorija i polica za knjižnicu te o novim prilivima knjiga iz nekoliko privatnih knjižnica.

Na osnovu ovih nekoliko izvora, doznajemo neke bitne podatke o fondu knjižnice:

1. da broji oko 5.000 primjeraka knjižne, rukopisne i časopisne građe
2. da su osim knjiga s vjerskog područja, zastupljene i brojne druge struke: iz društveno-humanističkog područja (pravo, povijest, politika, književnost, filologija, leksikografija) te iz prirodoslovlja (matematika, fizika, kemija, minerologija, geologija, geofizika, meteorologija, botanika, zoologija, antropologija, astronomija, anatomija, fiziologija, sistematika)
3. da tiskane knjige datiraju od 15. do 20. stoljeća (a rukopisi su još i stariji, uglavnom nedatirani) te da su među njima za sada nađene dvije inkunabule (knjige iz najranijega razdoblja tiskarstva, štampane do 1500. godine)
4. da su knjige porijeklom iz najznačajnijih evropskih tiskarskih središta: Basela, Antverpena, Venecije, Rima, Budima... te hrvatskih gradova Zagreba, Osijeka, Rijeke, Dubrovnika, Križevaca...
5. da su pisane na mnogim jezicima: prije svega latinskom, zatim staroslavenskom, grčkom, hebrejskom, njemačkom, mađarskom, talijanskom, francuskom, poljskom, slovenskom, srpskom, hrvatskom, a time i različitim pismima: latinicom, grčkim pismom, hebrejskim pismom, staroslavenskom ćirilicom, glagoljicom, novijom ćirilicom
6. da su zastupljeni mnogi značajni evropski i hrvatski autori: Aristotel, Aurelije Augustin, Imanuel Kant, Voltaire, Martin Luther, Erazmo Roterdamski; Antun Kanižlić, Petar Katančić, Ivan Gundulić, Josip Ruđer Bošković, Andrija Jambrešić, Ardelio della Bella, Pavao Vitezović, grof Ratkay, Ljudevit Farkaš Vukotinović, Ivan Kukuljević Sakcinski, Stjepan Radić...

Ovo su tek približni podaci koje do sada saznajemo, a točne ćemo dobiti tek nakon što se knjižnica uredi. Upravo je u tijeku priprema projekta za njezino uređenje koje bi trebali predvoditi

knjižničarski stručnjaci s Katedre za bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta u Zagrebu te iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Očekujemo kompletno uređenje knjižnice, ali prije svega njezino proglašenje zasebnim spomenikom kulture jer je dosad zaštićen samo arhitektonski kompleks katedrale i biskupske rezidencije - ne i knjižnica sama.

Također, u prostoru knjižnice trebat će popraviti ili zamijeniti stare police koje su na nekim mjestima iskrivljene pa time i knjigama štete, zatim provesti zaštitu od vlage koja predstavlja veliku opasnost, posebno za rukopise. U svrhu zaštite knjiga potrebna će biti i pomoć stručnjaka konzervatora kako bi se najvredniji i najugroženiji primjerci što bolje pohranili i zaštitili od daljnjega propadanja.

Što se tiče stručnog bibliotekarskog, najobimnijega posla u knjižnici, s obzirom da je dugo stagnirao i da su postojeći podaci nepouzdana, bit će potrebna kompletna nova obrada - prema suvremenim svjetskim standardima za obradu stare i rijetke građe. Time će se dobiti precizan popis građe, koji za sada nemamo, ali ćemo i moći utvrditi kakvo je stvarno stanje na policama, tj. nedostaje li štogod od građe sa starih popisa. S obzirom da je stara građa najzahtjevnija građa za obradu (jer iziskuje opis svakoga primjerka do u najsitnije detalje), radit će se baza podataka prema UNIMARC-u (univerzalnom svjetskom formatu za strojno čitljivo katalogiziranje) koji jedini omogućuje takav detaljan opis. Time će ujedno biti omogućen ulazak fonda naše knjižnice u zajedničku bazu podataka starih knjiga Evrope čija je izrada već u tijeku. Prema riječima Tinke Katić, voditeljice Zbirke starih i rijetkih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice, *skupni katalog obuhvatit će svu hrvatsku i stranu knjižnu proizvodnju za razdoblje 1450-1835. u hrvatskim knjižnicama. Iako će zbog svoje matične funkcije vodeća u stvaranju skupnog kataloga biti Nacionalna i sveučilišna knjižnica, u njegovu osmišljavanju i provođenju trebala bi sudjelovati čitava hrvatska knjižnična zajednica. Takvi nacionalni projekti osobito su važni za male zemlje kojima se sada pruža prilika da sudjelovanjem u međunarodnim bazama podataka otkriju svijetu svoje skrivene fondove.*

Dakle, uspijemo li knjižnicu srediti na ovakav način, ona više neće biti zaseban križevački knjižnični otok, već će se povezati s knjižnicama svoga ranga i biti dostupna širokoj kulturnoj evropskoj i svjetskoj javnosti - što i zaslužuje.

Preciznim suvremenim stručnim uređenjem stara će ljepotica tako konačno dobiti tretman adekvatan svojoj vrijednosti. Nama do tada preostaje samo da je očuvamo onakvom, brojem i kvalitetom, kakvom smo je pronašli.

Izvori (ili za one koji žele znati više):

1. Eparhijska biblioteka križevačka i njeno uređenje. *Katolički list*, br. 28(1915), str. 283-284.
2. Biblioteka i arhiv *Eparhijski vjestnik križevačke biskupije*, 1945., str. 80-81.
3. S. Čepek, Biblioteka grkokatoličke biskupije u Križevcima. Zagreb, 1996. (seminarski rad, rukopis - primjerak se čuva u zavičajnoj zbirci Gradske knjižnice "Franjo Marković" u Križevcima)
4. Kalendar za 1998. godinu (tematski posvećen Knjižnici grkokatoličke biskupije u Križevcima uredila Renata Husinec). *Matica hrvatska*, ogranak Križevci, 1997.
5. S. Čepek, Knjižnica Grkokatoličke biskupije u Križevcima, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, br. 3-4 (1996), str. 147-152.